

ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ ВА УНИ РИВОЖЛАНТИРУЧИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Тошбекова Моҳира Хасановна
USAT Ёшлар билан ишлаш, маънавият
ва маърифат бўлими бошлиғи
90/9448710

Таянч сўз ва атамалар: янги педагогик интерфаол методлар, таълим тизими, шахсга йўналтирилган таълим, Шахсга инсонпарварлик ёндошуви, ҳамкорлик технологияси, ўйин технологияси, коммуникатив таълим технологияси, эркин тарбия технологияси

Бугунги тез ўзгарувчан иқтисодий, ижтимоий ва маънавий ҳаёт Талаба ёшлар дунёқарашини шакллантириш янги педагогик интерфаол методлардан кенг фойдаланишни тақозо қилади. Анъанавий машғулотлар олиб бориш аста секин ўз ўрнини интенсив ва интерфаол методларга, ноанъанавий дарс ўтиш ишларига бўшатиб бермоқда. Билим қанчалик мустаҳкам бўлса, Талаба дунёқарашини, интеллектуал салоҳияти Шунчалик ривожланади ва камол топади. Ҳозирги кунда талабалар учун информатсион саводхонлик таълим самарадорлигини оширишнинг муҳим шарти ҳисобланади. Узлуксиз таълим тизимининг ўрта бўғини бўлган умумий ўрта таълим мактаблари олдида қўйилган давлат талабларига мувофиқ, мазкур таълим муассасалари таълим – тарбия жараёнининг самардорлигини ошириш, илм – фаннинг сўнги ютуқларини амалиётга жорий этиш орқали ижодкор, ижтимоий фаол, юксак маънавиятли, касб – ҳунарли, Она Ватанга садоқатли, миллий ва умуминсоний қадриятларни ардоқлайдиган, ижодий ва мустақил фикр юрита оладиган, давлат, жамият ва оила олдида ўз бурчи ва жавобгарлигини ҳис этадиган баркамол шахсни камолга етказиш, уларнинг онги ва қалбига миллий истиқлол ғоясини сингдириш каби муҳим вазифаларни амалга ошириш назарда тутилади.1. [Йўлдошев Ж..]. Ҳар бир педагогик технологиянинг асосий мақсади пировард натижага эришиш йўлларини бандма-банд аниқлаш ва унга сўзсиз эришишдан иборат. Педагогик технологияни ҳар томонлама пухта ўйланган педагогик лойиҳалаштириш, таълим жараёнини ташкил қилиш ва албатта талаба ва педагог учун эркин, қулай шарт-шароит яратиш орқали ҳамжиҳатликда ишлаб чиқилган модел десак бўлади. Таълим жараёнида шахсга мурожаат қилмасликнинг иложи йўқ. Шахс бу жараёнда қандай вазифани бажариши керак - мақсад вазифасиними ёки унга эришиш учун восита вазифасиними? Шахсга йўналтирилган таълим технологияси бола шахсини бутун бир таълим тизимининг марказига қўяди ва унга табиатан берилган ўз қобилиятини рўёбга чиқариши учун ҳар томонлама қулай, хавфсиз, эркин шарт-шароит яратади. Талаба шахси бу технологияда нафақат субъект балки кенг имкон берилган субъект бўлиб у таълим тизимидаги асосий бўлмаган мақсадларга эришиш воситаси эмас, балки унинг асосий мақсади ҳисобланади. Педагогик технологиянинг яна бир муҳим тарафи таълим жараёнидаги боланинг ўрни

ва унга катталарнинг муносабатидир. Педагогик технологияни лойиҳалаштиришда талаба шахсининг индивидуал ҳамда ёш хусусиятлари, унинг тайёргарлик даражаси ҳисобга олиниши муҳим аҳамият касб этади. Педагогик технологияларнинг асосийларидан бири –бу шахсга йўналтирилган таълим технологиясидир. Шахсга йўналтирилган таълим бу табиий тизим ҳисобланиб, талабанинг ноёб шахсий ривожланиши, унинг ўзига ҳос қобилиятларини ва психологик йўналишларини ҳисобга олган ҳолда шакллантирилади. 2.[Турғунбоев К...].

Шахсга йўналтирилган таълим технологияси инсонийлик фалсафаси, психологияси ва педагогикасининг уйғунлигини намоёиш этади. Педагогнинг диққат марказида ўзининг максимал имкониятларини ишга солиб билим олишга интилаётган, янги тажриба-синовларни қабул қила оладиган ва ҳаётнинг ҳар хил ҳолатларида мустақил,онгли ва масъулият билан қарор қабул қилишга қодир бўлган бутун бир ноёб боланинг шахси турмоғи лозим. Талабага ижтимоий нормалар асосида билим берувчи анъанавий педагогик технологиялардан фаркли ўлароқ шахсга йўналтирилган таълим технологиясида юқорида қайд қилинган йўналиш(сифат)ларни шахс томонидан забт этилиши тарбиянинг асосий мақсади қилиб қўйилади.

Шахсга йўналтирилган таълим талаба шахсидаги мустақиллик, ташаббускорлик, жавобгарликни ҳис этиш, танқидий фикрлаш каби сифатларини тарбиялайди. Шахсга йўналтирилган таълим технологиясининг асосий принципи - талабанинг индивидуаллигини тан олиш ва унинг ривожланиши учун зарур ва етарли шароит яратишдир. Педагогик жараён бу белгиланган мақсадга эришиш ҳамда шахснинг хусусият ва сифатларини ижобий томонга ўзгартиришга қаратилган тарбиячи ва тарбияланувчи ўртасидаги аниқ бир муддат ва маълум тарбиявий тизимда махсус ташкил этилган ўзаро муносабат. 3.[Холиков Э...].

Агар тарбия жараёни тушунчаси мақсадга йўналтирилган шахсга маълум сифатларни шаклланиш таъсирини амалга оширишга қаратилган ҳаракат бўлса, педагогик жараён тушунчаси олдиндан ташкил этилган тарбиянинг ўзаро таъсир тизимини билдиради.

Бундай иш турида таълим жараёнининг вазифалари:

- Талабаларни билим олиш фаолиятини кучайтириш;
- билим олиш фаолиятини такомиллаштириш;
- фикрлаш, ижодкорлик қобилиятини ривожлантириш;
- диалектик- дунёқараш ва инсонпарвар-эстетик маданиятини шакллантириш;
- таълим(тарбия) малакаларини такомиллаштириш.

шахсга йўналтирилган таълим технологияси қуйидагича тавсифланади:
номарказлашганлик (антропотсентрик);

инсонпарварлик;

психотерапевтик йўналганиги;

талабанинг эркин, ижодий ва ҳар томонлама ривожланишини

асосий мақсад қилиб қўйиши.

Шахсга йўналтирилган таълим технологияси ўз ичига қуйидаги технологияларни ҳам қамраб олади:

- Шахсга инсонпарварлик ёндошуви;
- ҳамкорлик технологияси;
- ўйин технологияси;
- коммуникатив таълим технологияси;
- эркин тарбия технологияси;
- болани қўллаб-қувватлаш технологияси.

Шахсга йўналтирилган таълим технологиясига қўйиладиган талаблар:

- диалог(ўзаро суҳбат);
- фаоллик ва ижодкорлик;
- боланинг индивидуал ривожланишини қўллаб-қувватлаш;
- Талабага мустақил ижод қилиши, қарор қабул қилиши, таълим олиш тури ва услубларини танлаши учун кенг имконият яратиб бериш;

Шахсга инсонларварлик ёндошуви технологияси

Бу технология аввало шахсни инсонпарварлик ёндошуви, психотерапевтик йўналиши билан бошқа технологиялардан ажралиб туради. Булар ўз ўрнида мажбурлашни қоралайди ва аксинча болани ҳар томонлама ҳурмат қилиш, уни яхши кўриш ҳамда боланинг ижодкорлик имкониятларига оптимал ишонч билан қараш ғояларини илгари суради. Бу технологияда шахсга муносабат бирламчи бўлиб индивидуал ёндошув, ноталабчан демократик бошқарув ҳамда ёрқин инсоний қарашлар бошқа йўналишлардан устун туради.

Ҳамкорлик технологияси.

Ҳамкорлик технологияси педагог билан Талаба ўртасидаги тенглик, демократия ҳамда субъектлар орасидаги ўзаро ҳамкорликни амалга оширади. Педагог билан Талаба ҳамкор ва ижодкор сифатида иш юритиб биргаликда машғулот мазмуни, мақсадини аниқлайдилар ва биргаликда баҳолайдилар.

Эркин тарбия технологияси.

Эркин тарбия технологиясида асосий урғу боланинг ўз ҳаётий фаолияти давомида мустақил фикр юритиши ва танлаш эркинлигига қаратилади. танлаш ҳуқуқига эга бўлган Талаба субъект вазифасини бажаришга ташқаридан бўлган таъсир остида эмас, балки ўзининг ички кечинмаларидан келиб чиққан ҳолда интилиб аёло даражада бажаради. Анъанавий таълим тизимидаги ҳар қандай педагогик технологиянинг асосида тушунтириш ётади, лекин шахсга йўналтирилган таълим технологияси асосида эса тушуниш ва ўзаро бир бирини тушуниш ётади.4. [Ибрагимов Х.]. Бу тушунчага В.С. Библер шундай изоҳ берган; тушунтиришда битта онг, битта субъект иштирок этиб монологни ҳосил қилади. тушунишда иккита онг, иккита субъект иштирок этиб ўзаро (бир бирини) тушуниш, диалогни ҳосил қилади. тушунтириш доим “юқоридан паст”га бўлган қараш, яъни

“сўзини ўтказиш”ни англатади. Тушуниш эса бу мулоқот, ҳамкорлик, ўзаро (бир бирини) тушуниш демакдир.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Йўлдошев Ж, Усмонов С. “Педагогик технология асослари”. Т.; “Ўқитувчи“ 2014 й. 47-б.
2. Турғунбоев К, Тешабоев А. “Педагогика назарияси ва тарихи”. Т.; “Фан Зиёси” нашриёти. 2018 й. 77-б.
3. Холиков Э, Сиддиқов Б, Рустамов М, Мирзаев А. “Калбан улғайиш даври» Т; «Extremum press” 2019й, 15-б
4. Ибрагимов Х, Абдуллаева Ш. “Педагогика назарияси”. Т.; “Фан ва технология” нашриёти. 2018 й. 7-б.